

Network Analysis of Herbal Medicine Used for Skin Disease at Ayurved Clinic of Applied Thai Traditional Medicine Siriraj Hospital

Panitsupa Chuachang*, Patpanat Hutapaet*, Dokmai Wiwattamongkol*, Thanaphak Chaowpeerapong*, Natchagorn Lumlerdkij*, Pravit Akarasereenont**

*Center of Applied Thai Traditional Medicine, **Department of Pharmacology, Faculty of Medicine Siriraj Hospital, Mahidol University, Bangkok, Thailand

Siriraj Medical Bulletin 2023;16(2):107-118

ABSTRACT

Objective: The present study aims to investigate the relationship between herbal medicine tastes and the herbs utilized in the treatment of skin diseases. Additionally, this study examines the application of combined herbal treatments for skin diseases in the Ayurved Clinic of Applied Thai Traditional Medicine, Siriraj Hospital.

Materials & Methods: This study was retrospective research collected patient data who were diagnosed with Tacho-Phikan (skin diseases) and treated with herbal medicine. Then analyze the relationship between the taste of herbs, herbal medicine, and skin diseases by network analysis, and find relationship herbs that are used together by market basket analysis.

Results: The network analysis revealed that herbal tastes used for treating skin diseases are bitter, spicy, and nauseating. Notably, *Smilax corbularia* Kunth., *Smilax glabra* Roxb., *Lepidium sativum* L., *Cuminum cyminum* L., *Foeniculum vulgare* Mill., *Nigella sativa* L., *Nelumbo nucifera* Gaertn., *Glycyrrhiza uralensis* Fisch., *Smilax corbularia* Kunth. and *Smilax glabra* Roxb. were found to be commonly used all categories of skin diseases. Additionally, market basket analysis techniques were identify frequently co-used herbs. For example, in acne, *Acacia concinna* (Willd.) DC., Alum, *Bridelia ovata* Decne, *Tamarindus indica* L., and *Bauhinia malabarica* Roxb. In psoriasis, *Acanthus ebracteatus* Vahl., *Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz, *Gelonium multiflorum* A.Juss., *Fibraurea tinctoria* Lour, *Smilax corbularia* Kunth., *Smilax glabra* Roxb. etc.

Conclusion: This study found that the herbal tastes commonly used for treating skin diseases were bitter, spicy, and nauseating. And found herbs that were used in all categories of skin diseases, including those that were frequently used in combination to treat each skin diseases. These finding may prove valuable in guiding future research and development aimed at simplifying the selection of herbal medicines for the treatment of skin diseases.

Keywords: Thai traditional medicine; herbs; skin diseases; network analysis; market basket analysis

Correspondence to: Dokmai Wiwattamongkol

E-mail: dakmai.wiw@mahidol.edu

Received: 17 January 2023

Revised: 21 March 2023

Accepted: 21 March 2023

<http://dx.doi.org/10.33192/smb.v16i2.260919>

การวิเคราะห์โครงข่ายของสมุนไพรที่ใช้ ในการบำบัดโรคผิวหนังในคลินิกอายุรเวช การแพทย์แผนไทยประยุกต์ โรงพยาบาลศิริราช

พนิตสุภา เชื้อซัง*, ภัสสพณัฐ หุตะแพทย์*, ดอกไม้ วิวรรณมงคล*, ธนภักษ์ เขาวนพิระพงศ์*, ณัฏฐกร ลำเลิศกิจ*, ประวิทย์ อัครเสรินนท์**

*สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์, **ภาควิชาเภสัชวิทยา คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพมหานคร

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของรสรยาสมุนไพร และสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง กับโรคผิวหนัง และ ศึกษาหาความสัมพันธ์ของสมุนไพรที่ถูกใช้ร่วมกัน ในการรักษาโรคผิวหนัง ของคลินิกอายุรเวชแพทย์แผนไทยประยุกต์ โรงพยาบาลศิริราช

วิธีการศึกษา: เป็นการศึกษาข้อมูลย้อนหลัง โดยดำเนินการเก็บข้อมูลผู้ป่วยที่ถูกวินิจฉัยว่าเป็นตะไคร้ (โรคผิวหนัง) ที่มีการรักษาด้วยยาสมุนไพร จากนั้นทำการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของรสรยาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา และโรคผิวหนังที่พบ โดยใช้การวิเคราะห์โครงข่ายความสัมพันธ์ (network analysis) ในการวิเคราะห์ และวิเคราะห์หาสมุนไพรที่มีการใช้ร่วมกันโดยใช้การวิเคราะห์ตะกร้าตลาด (market basket analysis)

ผลการศึกษา: จากการวิเคราะห์โครงข่ายความสัมพันธ์ พบว่า จำนวนชนิดของสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาในโรคผิวหนัง ส่วนใหญ่จะมีรส ขม, ร้อน, และเมาเบื่อ พบสมุนไพรที่ใช้รักษาในทุกกลุ่มของโรคผิวหนัง ได้แก่ ข้าวเย็นเหนือ, ข้าวเย็นใต้, รากชะเอมเทศ, เกสรบัวหลวง, เทียนดำ, เทียนแดง, เทียนขาว, และ เทียนข้าวเปลือก และ จากการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสมุนไพรที่มักใช้ร่วมกันด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ตะกร้าตลาด เช่น ในโรคสิว มักจะใช้ใบส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC., สารส้ม (Alum), ใบมะกอก (*Bridelia ovata* Decne), ใบมะขาม (*Tamarindus indica* L.) และ ใบส้มเลี้ยว (*Bauhinia malabarica* Roxb.) โรคสะเก็ดเงิน ได้แก่ เหงือกปลาหมอ (*Acanthus ebracteatus* Vahl.), ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz), ขันทองพยาบาท (*Gelonium multiflorum* A.Juss.), ขมิ้นเครือ (*Fibraurea tinctoria* Lour), ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth.), ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.) เป็นต้น

สรุป: จากการศึกษาพบว่าโรคผิวหนังมักมีการใช้สมุนไพร รส ขม, ร้อน, และ เมาเบื่อ และพบสมุนไพรที่มีการใช้ในทุกกลุ่มโรคผิวหนัง รวมไปถึง สมุนไพรที่มักใช้ร่วมกันในแต่ละโรค ซึ่งอาจนำไปศึกษาพัฒนาต่อยอด เพื่อช่วยลดความซับซ้อนในการเลือกใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรคผิวหนังได้

คำสำคัญ: การแพทย์แผนไทย; สมุนไพร; โรคผิวหนัง; การวิเคราะห์โครงข่าย; การวิเคราะห์ตะกร้าตลาด

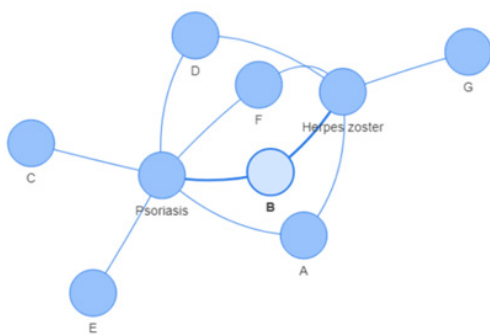
บทนำ

ศาสตร์การแพทย์แผนไทย เป็นศาสตร์ในการดูแลสุขภาพ ส่งเสริม และป้องกันสุขภาพที่มีการใช้ในประเทศไทยกันมาอย่างยาวนาน ตามทฤษฎีการแพทย์แผนไทยกล่าวว่า ร่างกายประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ดิน, น้ำ, ลม, และ ไฟ โดยในภาวะปกติธาตุทั้ง 4 ทำงานร่วมกันอย่างสมดุล ในการรักษาตามศาสตร์การแพทย์แผนไทยประกอบด้วยการทำหัตถการ และการใช้ยาสมุนไพร ซึ่งในการเลือกใช้ยาสมุนไพรจะมีการเลือกใช้ตามหลักรสยา โดยจะแบ่งเป็นรสประธาน คือ ร้อน, เย็น, และ สุขุม และมีการแบ่งตามรสรยา 9 รส คือ รส ฝาด, หวาน, มัน, เค็ม, เปรี้ยว, ขม, เมาเบื่อ, เผ็ดร้อน และ รสหอมเย็น¹⁻⁴

โรคผิวหนัง หรือ ตะไคร้ ในศาสตร์การแพทย์แผนไทย เป็นโรคที่มีการแสดงออกทางธาตุดิน ซึ่งก็คือ ผิวหนัง หรือที่เรียกว่า ตะไคร้ ซึ่งตามคัมภีร์โรคนิทาน ตะไคร้จะมีอาการคือ ให้ร้อนผิวหนังทั่วสรรพางค์กาย บางทีให้เป็นผื่นแดงเป็นผื่นสลับร้อนอยู่เนื่องๆ ตามคัมภีร์ธาตุวิภังค์ ตะไคร้จะมีอาการคือ มักให้ร้อนผิวหนังทั่วสรรพางค์กาย บางทีเป็นผื่นขึ้นทั้งตัวดุจหัวผด ให้ปวดสลับปวดร้อนเป็นกำลัง 4 ตามบัญญัติสกลกลุ่มโรค อาการ และหัตถการด้านการแพทย์แผนไทย (ICD-10-TM) ได้กำหนดรหัสโรคคือ U58.04⁵

การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ด้วย Network analysis เป็นเทคนิคหนึ่งในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กัน แต่มีความซับซ้อน ซึ่งมีการใช้เทคนิคนี้ในงานวิจัยของ

Dong Hoon Yang ได้นำมาแสดงความสัมพันธ์ของสมุนไพร กับ อาการต่างๆ ที่ปรากฏเป็นตำรับในคัมภีร์ Bangyakhappyeon⁶ โดย การแสดงด้วยแผนภาพ เครือข่ายซึ่งประกอบด้วย Node ซึ่งแสดงถึง ข้อมูลที่สนใจ และ Edge ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ของแต่ละ Node เช่นสมุนไพร A ใช้รักษาโรคสะเก็ดเงิน(Psororiasis), โรคงูสวัด (Herpes zoster) สมุนไพร B ใช้รักษาโรคสะเก็ดเงิน, โรคงูสวัด สมุนไพร C ใช้รักษาในโรค สะเก็ดเงิน สมุนไพร D ใช้รักษาในโรค สะเก็ดเงิน และงูสวัด สมุนไพร E ใช้รักษาโรคสะเก็ดเงิน สมุนไพร F ใช้รักษา โรคสะเก็ดเงินและงูสวัด และ สมุนไพร G ใช้ในโรค งูสวัด ถูกแสดง ความสัมพันธ์ในรูปแบบ Network analysis ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ตัวอย่างความสัมพันธ์ของการใช้สมุนไพร กับโรค
ที่มา: ภัสสพณัฐ หุตะแพทย์ สถานการณ์แพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

Apriori algorithm เป็นอีกหนึ่งเทคนิคในการหาความสัมพันธ์แบบ Market basket analysis ดังเช่นในงานวิจัยของ Ping Xia และคณะ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ดังกล่าว เพื่อหาความสัมพันธ์ของตำรับยาที่ใช้ร่วมกันในการรักษากลุ่มโรคไตเรื้อรัง⁷ ซึ่งเทคนิคนี้ใช้หาความสัมพันธ์ว่า หากมีการเลือกหยิบของ A หรือ Left hand side (LHS) จะมีโอกาสที่จะหยิบ B หรือ Right hand side (RHS) ร่วมด้วย เป็นอัตราส่วนเท่าไร และมีความจำเพาะเจาะจงในการหยิบหรือไม่ โดยมีการกำหนดค่า Support คือ สัดส่วนของ จำนวนในการเลือก A และ B ต่อจำนวนการเลือกของทั้งหมด เช่น ในการซื้อของทั้งหมด 100 รายการ [A,B] มีค่า Support = 0.2 หมายความว่า มีการเลือก A คู่กับ B 20 รายการจากทั้งหมด 100 รายการ, ค่า Confidence คือ อัตราส่วน เมื่อมีการหยิบของ A จะมีการหยิบของ B เป็นอัตราส่วนเท่าไร เช่น [A,B] มีค่า Confidence = 0.5 หมายความว่าในการหยิบ A ขึ้นมาจะมีการหยิบ B ร่วมด้วยเป็นอัตราส่วน 50 เปอร์เซ็นต์ ต่อการหยิบ A ทั้งหมด และค่า Lift คือ การหยิบของ A จะส่งผลให้มีโอกาสในการหยิบ ของ B เป็นเท่าไร เช่น ค่า[A,B] มีค่า Lift = 1.5 หมายความว่า ในการหยิบ A จะส่งผลให้มีโอกาสในการหยิบ B

ร่วมด้วย 1.5 เท่าโดยหากค่า Lift มีค่าเท่ากับ 1 หมายความว่า การหยิบของ A ไม่ได้มีความจำเพาะเจาะจงต่อการหยิบของ B ซึ่งสูตรในการคำนวณค่า Support คือ ผลรวมของจำนวนครั้งในการหยิบของ A คู่กับ Bหารด้วย จำนวนครั้งในการเลือกหยิบของทั้งหมด, Confidence คือ ผลรวมของจำนวนครั้งที่มีการหยิบของ A คู่กับ B หารด้วยผลรวมของจำนวนครั้งที่มีการหยิบของ A ทั้งหมด, และค่า Lift คือ ค่า Confidence ของการหยิบของ A คู่กับ หยิบของ B หารด้วยผลรวมของจำนวนครั้งที่มีการหยิบของ B ดังภาพที่ 2

$$\text{Support}(A \text{ to } B) = \frac{\sigma(A \cup B)}{N},$$

$$\text{Confidence}(A \text{ to } B) = \frac{\sigma(A \cup B)}{\sigma(A)},$$

$$\text{Lift}(A \text{ to } B) = \frac{\text{confidence}(A \text{ to } B)}{\sigma(B)}$$

ภาพที่ 2 สูตรในการคำนวณค่า Support, Confidence และ Lift
ที่มา: ภัสสพณัฐ หุตะแพทย์ สถานการณ์แพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

ในปัจจุบันมีการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังในศาสตร์การแพทย์แผนไทยหลากหลายชนิด ขึ้นกับประสบการณ์การใช้ของแพทย์แผนไทยแต่ละบุคคล ส่งผลให้การเก็บและสรุปข้อมูลยาสมุนไพรเป็นไปได้อย่าง จึงได้นำเครื่องมือการวิเคราะห์ Network analysis ที่จะมาช่วยวิเคราะห์ และ แสดงภาพ ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่าง สมุนไพร รสของยาสมุนไพร และ โรค ใช้ Market basket analysis ช่วยวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ของสมุนไพรที่มักจะใช้ร่วมกัน ซึ่งเมื่อทราบความสัมพันธ์ดังกล่าวแล้ว ส่งผลให้ง่ายต่อการตัดสินใจเลือกสมุนไพรในการรักษาผู้ป่วย และการศึกษาต่อยอดในอนาคต

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของรสรยาสมุนไพร และสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง และ ศึกษาหาสมุนไพรที่ถูกใช้ร่วมกัน ในการรักษาโรคผิวหนัง ของคลินิกอายุรเวทแพทย์แผนไทยประยุกต์ โรงพยาบาลศิริราช

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาย้อนหลัง โดยเป็นการศึกษาข้อมูลย้อนหลังจากเวชระเบียนผู้ป่วยที่คลินิกอายุรเวท การแพทย์แผนไทยประยุกต์ศิริราช โรงพยาบาลศิริราช โดยเก็บข้อมูลผู้ป่วยตั้งแต่ปี พ.ศ.2553 - 2564 โดยได้รับการอนุมัติจริยธรรมในคน เลขที่ 437/2564 (IRB3) โดยเก็บข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ, อายุ, วัน เดือน ปี เกิด, อาการสำคัญ, ประวัติปัจจุบัน, การวินิจฉัยและข้อมูลการรักษาโดยใช้ยา และผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

กลุ่มตัวอย่าง

จากการสืบค้นข้อมูลระหว่างช่วง ปี พ.ศ. 2553 ถึง ปี พ.ศ. 2564 ได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมด 1,518 ราย ที่ผ่านตามเกณฑ์การคัดเลือกข้อมูลประกอบด้วย ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็น ตะโຈพิการ หรือ สิว หรือ สะเก็ดเงิน หรือ เริม หรือ งูสวัด ที่มีรอยโรคที่ผิวหนัง และมีการรักษาโดยใช้ยาสมุนไพร รวมถึงมีข้อมูลเวชระเบียนครบถ้วน

เครื่องมือที่ใช้ในการรักษา

1. การสืบค้นข้อมูลผ่านระบบเวชระเบียนผ่านระบบโปรแกรม HospitalOS version 3.9
2. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยอัลกอริทึม network analysis และ market basket analysis ด้วยโปรแกรม Alteryx designer x64 version 2021.4.2.07064

วิธีการศึกษา

1. ทำการสืบค้น และ ทำการเก็บข้อมูลเวชระเบียนผู้ป่วยประกอบด้วย เพศ, อายุ, วัน เดือน ปี เกิด และแปลงเป็นธาตุเจ้าเรือน กำเนิด โดยกำหนดให้ ผู้ป่วยที่เกิดเดือน ธันวาคม ถึง กุมภาพันธ์ เป็นธาตุ ไฟ, เดือนมีนาคม ถึง พฤษภาคม เป็นธาตุ ลม, เดือนมิถุนายน ถึง สิงหาคม เป็นธาตุ น้ำ และ เดือน กันยายน ถึง พฤศจิกายน เป็นธาตุ ดิน อาการสำคัญ, ประวัติปัจจุบัน, การวินิจฉัย และข้อมูลการรักษาโดยการใช้ยาและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

2. ทำการคัดกรองข้อมูลโดยเลือกข้อมูลผู้ป่วยที่มีการบันทึกข้อมูลไม่ครบออก เช่น วัน เดือน ปี เกิด, อาการสำคัญ, ประวัติปัจจุบัน, การวินิจฉัย และ การรักษา

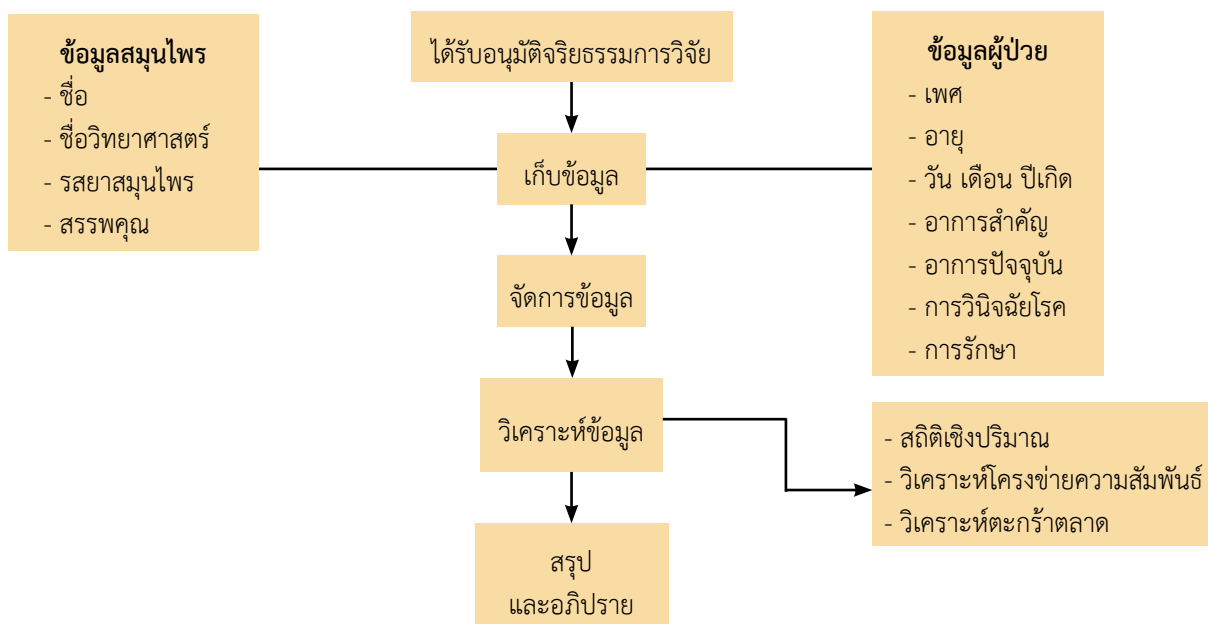
3. ทำการเก็บข้อมูลสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา โดยทำการเก็บข้อมูลชื่อ, ชื่อวิทยาศาสตร์, รสของสมุนไพร และสรรพคุณของสมุนไพร

4. นำข้อมูลผู้ป่วย การวินิจฉัย และสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ด้วย network analysis โดยกำหนดให้สมุนไพร และ การวินิจฉัยเป็น Node และ ความสัมพันธ์ของการใช้ยาสมุนไพร กับ การวินิจฉัยเป็น Edge และนำข้อมูลการใช้สมุนไพรในแต่ละโรคมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสมุนไพรที่ใช้ร่วมกันในแต่ละโรค ด้วยการวิเคราะห์แบบ market basket analysis

- คำนวณค่า support ของการเลือกใช้สมุนไพร A ร่วมกับการใช้สมุนไพร B หาได้จาก ผลรวมของจำนวนครั้งที่มีการใช้สมุนไพร A คู่กับสมุนไพร Bหารด้วย จำนวนครั้งของการใช้สมุนไพรทั้งหมด

- คำนวณค่า confidence ของการเลือกใช้สมุนไพร A ร่วมกับการใช้สมุนไพร B หาได้จาก ผลรวมของจำนวนครั้งที่มีการใช้สมุนไพร A คู่กับสมุนไพร Bหารด้วย จำนวนครั้งของการใช้สมุนไพร A

- คำนวณค่า Lift ของการเลือกใช้สมุนไพร A ร่วมกับการใช้สมุนไพร B หาได้จาก ค่า confidence ของสมุนไพร A ที่ใช้ร่วมกับ สมุนไพร Bหารด้วย จำนวนครั้งของการใช้สมุนไพร B โดยมีการแสดงผังวิธีการศึกษา ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3: ภาพแผนผังการศึกษา

ที่มา: ภัสสพณัฐ หุตะแพทย์ สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

สถิติที่ใช้ในการศึกษา

สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วยความถี่ ร้อยละ ของข้อมูล ดังนี้ เพศ, อายุ, วัน เดือน ปี (ที่แปลงเป็นธาตุเจ้าเรือนกำเนิด), อาการสำคัญ, ประวัติปัจจุบัน, การวินิจฉัย และข้อมูลการรักษาโดยการชื้อยาและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

ผลการศึกษา

จากข้อมูลตัวอย่างผู้ป่วยทั้งหมด 1,518 รายที่ถูกวินิจฉัยว่าเป็นโรคตะก้อพิการ และได้รับการรักษาด้วยยาสมุนไพร เป็นผู้ป่วยเพศชาย 381 ราย และผู้ป่วยเพศหญิง 1,137 ราย ผู้ป่วยอยู่ในช่วงอายุ 0-16 ปี จำนวน 34 ราย, 16-30 ปี จำนวน 445 ราย และ ผู้ป่วยที่อายุมากกว่า 30 ปี จำนวน 1,039 ราย ผู้ป่วยที่มีธาตุเจ้าเรือน

กำเนิด เป็นธาตุดิน มีจำนวน 424 ราย, ธาตุน้ำ 339 ราย, ธาตุลม 350 ราย และธาตุไฟ 405 ราย ดังตารางที่ 1

ผลจากการวิเคราะห์โดยใช้ วิเคราะห์โครงข่ายความสัมพันธ์ (network analysis) (ความสัมพันธ์ระหว่างการชื้อยาสมุนไพร กับโรคผิวหนัง) ในการวิเคราะห์รูปแบบ วิเคราะห์โครงข่ายความสัมพันธ์ (network analysis) แสดงถึงความสัมพันธ์ของยาสมุนไพรที่ใช้ กับ โรคหรืออาการทางโรคผิวหนังโดย Node แสดงถึงสมุนไพร และ โรค โดย สีของ Node แสดงถึงรสของยาสมุนไพร และ เส้นแต่ละเส้นหรือ Edge แสดงถึงการใช้สมุนไพรกับโรคต่างๆ ดังแสดงในภาพที่ 5 และแสดงจำนวนชนิดของสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังต่าง ๆ โดยแบ่งตามรสยาสมุนไพร ดังแสดงในตารางที่ 2

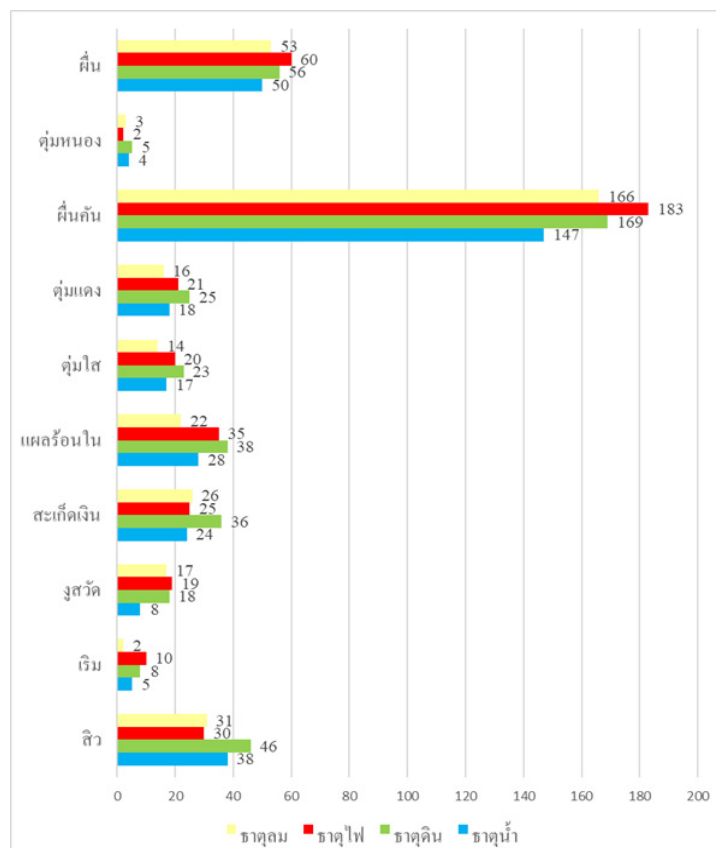
ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ป่วย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ป่วย	ผลการศึกษา (n = 1,518)
เพศ	
ชาย (n, %)	381 (25)
หญิง (n, %)	1137 (75)
อายุ	
0-16 (n, %)	34 (2.24)
16-30 (n, %)	445 (29.31)
>30 (n, %)	1039 (68.45)
เฉลี่ย (mean ±S.D.)	41.15±17.11
ธาตุเจ้าเรือนกำเนิด	
ปถวี (ธาตุดิน) (n,%)	424 (27.93)
อาโป (ธาตุน้ำ) (n,%)	339 (22.33)
วาโย (ธาตุลม) (n,%)	350 (23.06)
เตโช (ธาตุไฟ) (n,%)	405 (26.68)

ตารางที่ 2 ตารางแสดงจำนวนสมุนไพรตามรสยา ในกลุ่มโรคต่าง ๆ

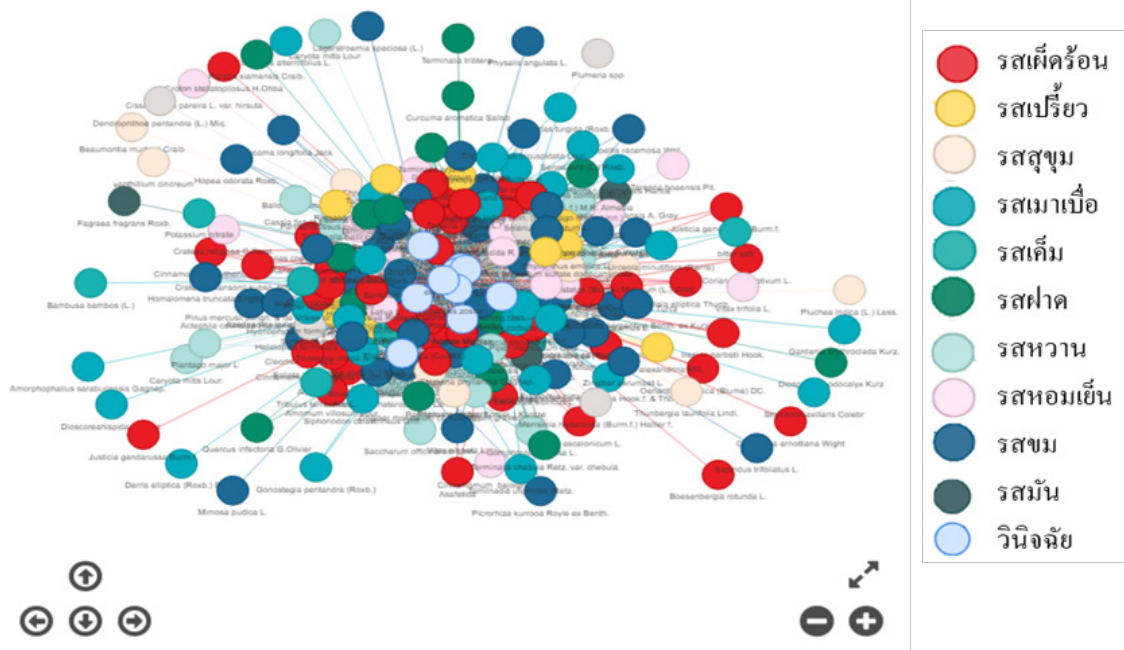
	รส ขม	รส ร้อน	รส เมาเบื่อ	รส ฝาด	รส หอมเย็น	รส หวาน	รส เปรี้ยว	รส จืด	รส เค็ม	รส มัน
กลุ่มโรคผิวหนัง	28	28	13	12	12	8	8	7	6	3
กลุ่มโรคสะเก็ดเงิน	37	27	21	5	13	9	8	4	3	2

	รส ขม	รส ร้อน	รส เมาเบื่อ	รส ฝาด	รส หอมเย็น	รส หวาน	รส เปรี้ยว	รส จืด	รส เค็ม	รส มัน
กลุ่มโรคเรื้อรัง	16	7	2	2	5	5	1	2	2	0
กลุ่มโรคถุงวัด	23	18	9	5	9	5	2	2	3	1
กลุ่มตุ่มน้ำใส	29	30	17	6	10	9	9	4	4	1
กลุ่มตุ่มแดง	22	24	14	7	10	0	8	2	3	1
กลุ่มตุ่มหนอง	15	16	10	6	2	4	1	1	2	0
กลุ่มผื่นคัน	36	39	23	11	13	13	9	7	5	2
กลุ่มผื่นไม่คัน	36	30	19	8	13	9	7	5	5	2

ภาพที่ 4 จำนวนผู้ป่วยที่ถูกวินิจฉัยโรค ลิว, เริม, งูสวัด, สะเก็ดเงิน, ตะไคร้ที่มือเท้า, ตุ่มใส, ตุ่มหนอง, ตุ่มแดง, ผื่น, ผื่นคัน และอาการร้อนใน โดยแบ่งตามธาตุเจ้าเรือนกำเนิดเป็นธาตุ ดิน, น้ำ, ลม, ไฟ

ที่มา: ภัสสพณัฐ หุตะแพทย์ สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาพที่ 5 network analysis แสดงความสัมพันธ์ของสมุนไพรและ โรคหรืออาการทางโรคผิวหนัง

ที่มา: ภัตตภัณัฐ หุตะแพทย์ สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

จากภาพที่ 5 จะพบว่ามีสมุนไพรที่มีการใช้รักษาในทุกโรค และทุกอาการของโรคผิวหนังได้แก่ เทียนแดง (*Lepidium sativum* L.), เทียนขาว (*Cuminum cyminum* L.), เทียนข้าวเปลือก (*Foeniculum vulgare* Mill.), เทียนดำ (*Nigella sativa* L.), เกสรบัวหลวง (*Nelumbo nucifera* Gaertn.), ชะเอมเทศ (*Glycyrrhiza uralensis* Fisch.), หัวข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth.) และ หัวข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.)

ผลจากการวิเคราะห์โดยใช้ market basket analysis (ความสัมพันธ์ระหว่างการไ้ยาสมุนไพรที่ใช้ร่วมกัน)

กลุ่มโรคผิวหนัง พบสมุนไพรที่ใช้ร่วมกันคือ ใบส้มป่อย (*Aca-cia concinna* (Willd.) DC.), สารส้ม (Alum), ใบมะกอก (*Bridelia ovata* Decne.), ใบมะขามไทย (*Tamarindus indica* L.), ใบส้มเลี้ยว (*Bauhinia malabarica* Roxb.): support ที่ 0.2, lift = 3.75 แก่นแสมทะเล (*Avicennia marina* (Forssk.) Vierh.), ใบส้มเลี้ยว (*Bauhinia malabarica* Roxb.), ดอกคำฝอย (*Carthamus tinctorius* L.), แก่นฝาง (*Caesalpinia sappan* L.), แก่นแสมสาร (*Cassia garrettiana* Craib), เถาวัลย์เปรียง (*Derris scandens* (Roxb.) Benth.), แก่นแกแล (*Maclura cochinchinensis* (Lour.) Corner), ลูกสมอไทย (*Terminalia chebula* Retz.): support = 0.2, lift = 3.75 โรคสะเก็ดเงิน พบสมุนไพรที่ใช้ร่วมกันคือ เหงือกปลาหมอ (*Acanthus ebracteatus* Vahl.), ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz), ขันทองพยาบาท (*Gelonium multiflorum* A.Juss.), เถากำแพงเจ็ดชั้น (*Fibraurea tinctoria* Lour.), หัวข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth.), หัวข้าวเย็น

ใต้ (*Smilax glabra* Roxb.): support = 0.5455, lift = 1.31 โรคเริ่ม พบสมุนไพรที่ใช้ร่วมกันคือ รากมะปราง (*Bouea macrophylla* Griff.), รากมะนาว (*Citrus aurantifolia* (Christm.) Swingle), รากมะกรูด (*Citrus hystrix* DC.), เกสรบัวหลวง (*Nelumbo nucifera* Gaertn), ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth.), ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.): support = 0.5, lift = 2.0

ในโรคงูสวัด พบสมุนไพรที่ใช้ร่วมกันคือ รากมะกรูด (*Citrus hystrix* DC.), รากมะปราง (*Bouea macrophylla* Griff.) : support = 0.6061, lift = 1.50 ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth), ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.): support = 0.7879, lift = 1.27 รากมะปราง (*Bouea macrophylla* Griff.), ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth), ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.): support = 0.6364, lift = 1.27 ในโรคตะก้อพิการที่มีอาการตุ่มน้ำใส พบสมุนไพรที่ใช้ร่วมกันคือ ขันทองพยาบาท (*Gelonium multiflorum* A.Juss.), ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth): support = 0.3250, lift = 2.11 ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth), ขันทองพยาบาท (*Gelonium multiflorum* A.Juss.), ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz): support = 0.3, lift = 2.11 เหงือกปลาหมอ (*Acanthus ebracteatus* Vahl.), ขันทองพยาบาท (*Gelonium multiflorum* A.Juss.), หัวข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth): support = 0.3, lift = 2.11 ในโรคตะก้อพิการที่มีอาการตุ่มแดง พบสมุนไพรที่ใช้ร่วมกันคือ เทียนดำ (*Nigella sativa* L.), โกฐสอ (*Angelica dahurica* (Hoffm.)), โกฐหัวบัว (*Ligusticum striatum* DC.), เทียนขาว

(*Cuminum cyminum* L.), แก่นจันทน์แดง (*Dracaena cochinchinensis* (Lour.)), เทียนข้าวเปลือก (*Foeniculum vulgare* Mill.), เปราะหอม (*Kaempferia galanga* L.), โกงสุรกระดุก (*Saussurea lappa* (Decne.) Sch.Bip.), สันพร้าวหอม (*Eupatorium fortunei* Turcz.): support = 0.0909, lift = 11 เหงือกปลาหมอ (*Acanthus ebracteatus* Vahl.), ถั่วลิสง (*Cajanus cajan* (L.) Millsp.), ขมิ้นเครือ (*Fibraurea tinctoria* Lour), ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz), หัวข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth), หัวข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.), แก่นสัก (*Tectona grandis* L.) : support = 0.0909, lift = 11.

ในโรคตะกั่วพิการที่มีอาการผื่นคัน พบสมุนไพรที่ใช้ร่วมกันคือ รากเต้ายายม่อม (*Clerodendrum indicum* (L.) Kuntze), รากมะเดื่อชุมพร (*Ficus racemosa* L.), รากคนทา (*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.), และ รากชิงช้า (*Capparis micracantha* DC.): support = 0.083, lift = 11.54. โกงสุร (*Angelica dahurica* (Hoffm.) Benth.), แก่นกฤษณา (*Aquilaria malaccensis* Lam.),

โกฐหัวบัว (*Conioselinum univittatum* Turcz.), แก่นกระลำพัก (*Euphorbia antiquorum* L.), เทียนข้าวเปลือก (*Foeniculum vulgare* Mill.), โกงสุรเชียง (*Levisticum officinale* W.D.J.Koch), แก่นจันทน์หอม (*Mansonia gagei* J.R.Drumm.), แก่นขนดอก (*Mimusops elengi* L.), ผักกระโดน (*Limnophila rugosa* (Roth) Merr.), และ เทียนดำ (*Nigella sativa* L.) : support = 0.0712, lift = 10.09. ในโรคตะกั่วพิการที่มีอาการผื่น แต่ไม่คัน พบสมุนไพรที่ใช้ร่วมกันคือ ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.), ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth): support = 0.5333, lift = 1.74 เหงือกปลาหมอ (*Acanthus ebracteatus* Vahl.), รากชะเอมเทศ (*Glycyrrhiza glabra* L.), หัวข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth), หัวข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.): support = 0.3067, lift = 1.74 เหงือกปลาหมอ (*Acanthus ebracteatus* Vahl.), ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz), หัวข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth): support = 0.3067, lift = 1.67 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ใน Market basket analysis ของสมุนไพรที่ใช้ร่วมกัน ในโรคในโรคผิวหนัง

การวินิจฉัย	Left Hand Side	Right Hand Side	Support	Confidence	Lift
สิว	ใบส้มป่อย (<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC., สารส้ม (Alum), ใบมะกา (<i>Bridelia ovata</i> Decne), ใบมะขาม (<i>Tamarindus indica</i> L.)	ใบส้มเสี้ยว (<i>Bauhinia malabarica</i> Roxb.)	0.2	1.0	3.75
	แก่นสมทะเล (<i>Avicennia marina</i> (Forssk.) Vierh.), ใบส้มเสี้ยว (<i>Bauhinia malabarica</i> Roxb), ดอกคำฝอย (<i>Carthamus tinctorius</i> L), แก่นฝาง (<i>Caesalpinia sappan</i> L.), ถั่วลิสงเปรี้ยว (<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.), แก่นแกแล (<i>Maclura cochinchinensis</i> (Lour.) Corner)	สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz)	0.2	1.0	3.75
สะเก็ดเงิน	เหงือกปลาหมอ (<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl.), ทองพันชั่ง (<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz), ขันทองพยาบาท (<i>Gelonium multiflorum</i> A.Juss.), ขมิ้นเครือ (<i>Fibraurea tinctoria</i> Lour), ข้าวเย็นเหนือ (<i>Smilax corbularia</i> Kunth.)	ข้าวเย็นใต้ (<i>Smilax glabra</i> Roxb.)	0.5455	0.95	1.31
เรื้อรัง	รากมะปราง (<i>Bouea macrophylla</i> Griff.), รากมะนาว (<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle), รากมะกรูด (<i>Citrus hystrix</i> DC.), เกสรบัวหลวง (<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn), ข้าวเย็นเหนือ (<i>Smilax corbularia</i> Kunth.)	ข้าวเย็นใต้ (<i>Smilax glabra</i> Roxb.)	0.5	1.0	2.0

การวินิจฉัย	Left Hand Side	Right Hand Side	Support	Confidence	Lift
งูสวัด	รากมะกรูด (Citrus hystrix DC.)	รากมะปราง (Bouea macrophylla Griff.)	0.6061	1.0	1.50
	ข้าวเย็นเหนือ (Smilax corbularia Kunth.)	ข้าวเย็นใต้ (Smilax glabra Roxb.)	0.7879	1.0	1.27
	รากมะปราง (Bouea macrophylla Griff.), ข้าวเย็นเหนือ (Smilax corbularia Kunth.)	ข้าวเย็นใต้ (Smilax glabra Roxb.)	0.6364	1.0	1.27
ตุ่มใส	ชันทองพญาบาท (Gelonium multiflorum A.Juss.)	ข้าวเย็นเหนือ (Smilax corbularia Kunth)	0.3250	1.0	2.11
	ข้าวเย็นเหนือ (Smilax corbularia Kunth), ชันทองพญาบาท (Gelonium multiflorum A.Juss.)	ทองพันชั่ง (Rhinacanthus nasutus (L.) Kurz)	0.3	1.0	2.11
	เหงือกปลาหมอ (Acanthus ebracteatus Vahl.), ชันทองพญาบาท (Gelonium multiflorum A.Juss.)	ข้าวเย็นเหนือ (Smilax corbularia Kunth)	0.3	1.0	2.11
ตุ่มแดง	เทียนดำ (Nigella sativa L.), โกงสุล (Angelica dahurica (Hoffm.)), โกงสุลหัวบัว (Ligusticum chuanxiong Hort.), เทียนขาว (Cuminum cyminum L.), แก่นจันทน์แดง (Dracaena cochinchinensis (Lour.)), เทียนข้าวเปลือก (Foeniculum vulgare Mill.), เปราะหอม (Kaempferia galanga L.), โกงสุลกระดูก (Saussurea lappa (Decne.) Sch.Bip.)	สันพร้าวหอม (Eupatorium fortunei Turcz)	0.0909	1.0	11
ตุ่มแดง	เหงือกปลาหมอ (Acanthus ebracteatus Vahl.), ถั่วลิสง (Cajanus cajan (L.) Millsp.), ขมิ้นเครือ (Fibraea tinctoria Lour), ทองพันชั่ง (Rhinacanthus nasutus (L.) Kurz), ข้าวเย็นเหนือ (Smilax corbularia Kunth), ข้าวเย็นใต้ (Smilax glabra Roxb.)	แก่นสีก (Tectona grandis L.)	0.0909	1.0	11
	รากเท้ายายม่อม (Clerodendrum indicum (L.) Kuntze), รากมะเดื่อชุมพร (Ficus racemosa L.), รากคนทา (Harrisonia perforata (Blanco) Merr.)	รากชิงชี่ (Capparis micracantha DC.)	0.083	1.0	11.54

การวินิจฉัย	Left Hand Side	Right Hand Side	Support	Confidence	Lift
ผื่นคัน	โกฐสอ (<i>Angelica dahurica</i> (Hoffm.) Benth.), แก่นกฤษณา (<i>Aquilaria malaccensis</i> Lam.), โกฐหัวบัว (<i>Conioselinum univittatum</i> Turcz.), แก่นกระลำพัก (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.), เทียนข้าวเปลือก (<i>Foeniculum vulgare</i> Mill.), โกฐเชียง (<i>Levisticum officinale</i> W.D.J.Koch), แก่นจันทน์หอม (<i>Mansonia gagei</i> J.R.Drumm.), แก่นขนดอก (<i>Mimusops elengi</i> L.), ผักกระโดน (<i>Limnophila rugosa</i> (Roth) Merr.)	เทียนดำ (<i>Nigella sativa</i> L.)	0.0712	1.0	10.09
ผื่น	เหงือกปลาหมอ (<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl.), รากชะเอมเทศ (<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.), ข้าวเย็น เหนือ (<i>Smilax corbularia</i> Kunth.)	ข้าวเย็นใต้ (<i>Smilax glabra</i> Roxb.)	0.3067	1.0	1.74
	เหงือกปลาหมอ (<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl.), ทองพันชั่ง (<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz)	ข้าวเย็นเหนือ (<i>Smilax corbularia</i> Kunth.)	0.3067	1.0	1.67

อภิปรายผล

จากการศึกษาจะพบว่าสมุนไพรสรหม, เมาเปื้อ และ รสร้อนจะเป็นรสที่มีการเลือกใช้มากที่สุดในกลุ่มโรคผิวหนัง โดยสรหม เปื้อจะมีสรรพคุณในการแก้คัน น้ำเหลืองเสีย และแก้พิษโลหิตและดี ซึ่ง น้ำเหลืองเสียก็เป็นสาเหตุของโรคผิวหนังในหลาย ๆ โรค เช่น สะเก็ดเงิน รสรหมจะมีสรรพคุณในการลดความร้อนให้กับร่างกาย และช่วยให้ธาตุไฟกลับสู่สมดุล มักพบใช้มากในกลุ่มของโรคผิวหนังที่มีความ ร้อนมาก เช่น สิว ริมฝีปาก ส่วนสมุนไพรสรหมร้อน มีสรรพคุณ ช่วยกระจายลม และเป็นสมุนไพรที่ช่วยเสริมการทำงานของตับยาหลัก โดยพบว่าในบางกลุ่มโรคจะมีชนิดของสมุนไพรสรหมร้อนมากกว่า รสรหม และ รสรหมเปื้อ เช่น ตะไคร้พิการที่มีอาการ ตุ่มใส ตุ่มแดง และ ผื่นคัน ซึ่งต่างจากในทฤษฎีที่ว่า ต้องจ่ายยาเมาเปื้อ หรือ ยารสรหม เป็นหลัก แต่เมื่อตรวจสอบรายละเอียดในการจ่ายยา พบว่าผู้ป่วย บางรายมีอาการอื่นร่วมด้วย เช่น อาการนอนไม่หลับ หรืออาการ ท้องอืดร่วมด้วย แพทย์จึงทำการจ่ายสมุนไพรสรหมร้อนเพิ่มหลายชนิด เพื่อไปบรรเทาอาการอื่น ๆ ร่วมด้วย ส่งผลให้ชนิดของยาสมุนไพรที่มี รสร้อนจะมากกว่าสมุนไพรสรหมอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังพบว่าสมุนไพรที่ใช้รักษาในทุกโรคทางโรค ผิวหนังทางแพทย์แผนไทยแบ่งตามรสยา มีการใช้สมุนไพร 4 รส ประกอบด้วย เมาเปื้อ ได้แก่ หัวข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth), หัวข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb) ซึ่งมีสรรพคุณในการรักษาโรคทางน้ำเหลืองเสีย แก้ประดง แก้คุดทะราด และมักใช้ เป็นตัวยาหลักในยาต้มเพื่อรักษาโรคทางผิวหนัง และมีการศึกษาพบ

ว่า หัวข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth), มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ และ หัวข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb) มีฤทธิ์ Anti-inflammatory และ Antioxidant⁸⁻⁹ ซึ่งในกลุ่มรสรหมทางแผนไทยใช้ เพื่อลดธาตุไฟในร่างกาย เมื่อธาตุไฟในร่างกายลดลงก็ส่งผลให้ความ ร้อนมากจนแสดงออกทางผิวหนังก็จะลดลง รสรหม พบ รากชะเอมเทศ (*Glycyrrhiza uralensis* Fisch.) สรรพคุณของสมุนไพรชนิด นี้ คือ ขับเลือดเน่า แก้กามเดา แก้เสมหะเป็นพิษ ทำให้ชุ่มคอ และเป็นยาระบายอ่อน ๆ โดยสมุนไพรตัวนี้อาจไม่ใช่สมุนไพรหลักที่ส่ง ผลต่อการรักษาโรคทางผิวหนัง แต่จะเป็นเพียงตัวช่วยเสริมในการ ลดความร้อน และช่วยทำให้รสรหมของยาสามารถรับประทานได้ ง่ายมากขึ้น และมีการศึกษาพบว่าใช้สมุนไพรชนิดนี้ร่วมกับสมุนไพร อื่นในการรักษา โรคสะเก็ดเงิน¹⁰ รสรหมเย็น พบการใช้ เกสรบัวหลวง (*Nelumbo nucifera* Gaertn.) ซึ่งมีสรรพคุณทำให้ชื่นใจ ชูกำลัง ในทางแผนไทยก็จะมองว่าสมุนไพรชนิดนี้ เป็นสมุนไพรรองที่ช่วย เสริมฤทธิ์ให้กับ ตำรับยาที่ใช้รักษาโรคผิวหนัง และมีการศึกษาพบ ว่า สารสกัด ethanol ของเมล็ด มีผลในการลดจำนวนการแบ่งตัว ของ Herpes simplex virus-1 (HSV-1) ที่ขนาด 100 µg/ml ด้วย⁹ รสรหม พบสมุนไพร เทียนแดง (*Lepidium sativum* L.), เทียนขาว (*Cuminum cyminum* L.), เทียนข้าวเปลือก (*Foeniculum vulgare* Mill.), และ เทียนดำ (*Nigella sativa* L.) ซึ่งในทางแผนไทย ก็จัดว่าเป็นสมุนไพรตัวรอง ที่ช่วยเสริมฤทธิ์ให้กับตำรับยาหลัก และ เป็นสมุนไพรที่มีส่วนช่วยเรื่องของการกระจายธาตุลม ให้ไหลเวียน ได้ดียิ่งขึ้น จากผลการศึกษาพบว่า ในประเทศอินเดียมีการใช้ เทียน

แดง (*Lepidium sativum* L.) ในการรักษาโรคผิวหนังเช่นเดียวกัน และพบว่ามีการใช้ เทียนดำ (*Nigella sativa* L.) ในการรักษา โรคผิวหนังที่เกิดจากเชื้อรา¹²⁻¹³

ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสมุนไพรที่มีการรักษา ร่วมกัน โดยใช้ Market basket analysis พบว่า สมุนไพรที่ใช้ร่วมกันในกลุ่มโรคผิวหนังเป็นสมุนไพรที่มีรสเปรี้ยวซึ่งมีสรรพคุณในการพอก และบำรุงโลหิต คือ ใบส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC., สารส้ม (Alum), ใบมะกา (*Bridelia ovata* Decne), ใบมะขาม (*Tamarindus indica* L.) และ ใบส้มเลี้ยว (*Bauhinia malabarica* Roxb.)^{3,14}

ในโรคสะเก็ดเงิน ตะโจไฟการที่มีตุ่มน้ำใส และ ผื่นที่ไม่คัน จะมีการใช้สมุนไพรที่ใช้ร่วมกันเป็นกลุ่ม เมล็ดที่มีสรรพคุณในการ รักษาโรคผิวหนัง เช่น คือ เหงือกปลาหมอ (*Acanthus ebracteatus* Vahl.), ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz), ขันทอง พยาบาท (*Gelonium multiflorum* A.Juss.), ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth.), ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.) ซึ่งเป็นตัวยาสสมุนไพรร่วมใหญ่เป็นรสเมาเบื่อสำหรับรักษาโรคทางน้ำ เหลืองเสีย¹⁴

ในโรคเรื้อรัง และ ภูสวัตร พบสมุนไพรที่มีรสขมเย็น พบ ราก มะปราง (*Bouea macrophylla* Griff.), รากมะนาว (*Citrus aurantifolia* (Christm.) Swingle), รากมะกรูด (*Citrus hystrix* DC.), เกสรบัวหลวง (*Nelumbo nucifera* Gaertn), ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth.), และ ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.) ร่วมกัน ซึ่งสำหรับโรคเรื้อรัง ที่มีสาเหตุต่างจากโรคสะเก็ดเงิน ก็จะมีพบว่ามีสมุนไพรส่วนใหญ่ ที่เป็นรสเย็น และ รสเมาเบื่อ ซึ่ง สอดคล้องกับ โรคเรื้อรัง ในเรณุน้ำค่างที่พบในตำรายา^{3-4,14} เป็นโรคที่ เกี่ยวข้องกับไข้ ต้องมีการใช้ยารสเย็นเข้าเพื่อลดไข้ ดังนั้นในการวิเคราะห์ อาจปรากฏยาหลักที่มักใช้ร่วมกันเป็นยาที่มีรสเย็น สรรพคุณรสไข้ ดัง เช่น รากมะปราง (*Bouea macrophylla* Griff.), รากมะนาว (*Citrus aurantifolia* (Christm.) Swingle), รากมะกรูด (*Citrus hystrix* DC.) และมียารสเมาเบื่อเพื่อล้างพิษของโลหิตดัง เช่น ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth.), และ ข้าวเย็นใต้ (*Smilax glabra* Roxb.)^{3,14} ในโรคตะโจไฟการที่มีอาการตุ่มแดง จะพบว่าสมุนไพรที่ใช้ ร่วมกัน เป็นกลุ่มรสเผ็ดร้อน และพบว่าเป็นส่วนหนึ่งของ พิกัด เทียน ทั้ง 5 ซึ่งมีสรรพคุณแก้เสมหะ และ ตีระคนกัน แก้พิษโลหิต^{3,14}

จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้พบสมุนไพรที่มีการใช้รักษาในทุก กลุ่มโรคผิวหนัง รวมไปถึงสมุนไพรบางชนิด ที่พบว่ามีการใช้ร่วมกัน ในแต่ละกลุ่มโรคผิวหนัง ซึ่งน่าจะนำไปศึกษาต่อยอด เพื่อพัฒนาสูตร ตำรับยาสมุนไพร ในการรักษาโรคผิวหนัง เพื่อลดความซับซ้อนต่อการเลือกใช้สมุนไพร แต่ทั้งนี้อาจจะต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมถึง สาร สำคัญที่ของสมุนไพรที่เป็นตัวหลัก ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการรักษา รวมถึงความปลอดภัย และ ผลข้างเคียงในอนาคตด้วย

สรุป

จากการศึกษาจากการวิเคราะห์ด้วย โครงข่ายความสัมพันธ์ (network analysis) พบว่า ยาสมุนไพรที่มี รสขม, เมล็ดเปรี้ยว และรสร้อน เป็นกลุ่มรสรยาที่มักใช้มากที่สุดในการรักษาโรคผิวหนัง และ สมุนไพรที่ใช้รักษาในโรคผิวหนังทุกกลุ่ม ได้แก่ ข้าวเย็นเหนือ, ข้าวเย็นใต้, รากชะเอมเทศ, เกสรบัวหลวง, เทียนดำ, เทียนแดง, เทียนขาว, และ เทียนข้าวเปลือก รวมไปถึงพบความสัมพันธ์ของ สมุนไพรที่ใช้ร่วมกัน จากการวิเคราะห์ แบบ ตะกร้าตลาด (market basket analysis) เช่น ในกลุ่มโรคสะเก็ดเงิน พบ สมุนไพรที่ใช้ร่วมกันคือ ข้าวเย็นเหนือ, ข้าวเย็นใต้, เหงือกปลาหมอ และทองพันชั่ง เป็นต้น ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ อาจนำไปศึกษาพัฒนาต่อยอด เพื่อลดความซับซ้อนในการเลือกใช้ยาสมุนไพรในกลุ่มโรคผิวหนังได้ในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะ แพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ให้การสนับสนุนในการทำงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

1. กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก.ตำราพื้นฐาน วิชาชีพรักษาแผนไทย เล่ม ๑ ปรัชญาและพื้นฐานการแพทย์แผนไทย. สมุทรสาคร: พิมพ์ดี; 2561
2. พระราชบัญญัติวิชาชีพการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2556.2556 ราชกิจจานุเบกษา.หน้า 2.
3. โรงเรียนอายุรเวท (ชีวโกมารภักจ) มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์แผนไทยเดิมฯ. ตำราเภสัชกรรมไทย.กรุงเทพฯ: พิจนเศศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์; 2548
4. มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม และโรงเรียนอายุรเวทธำรง สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัย มหิดล.ตำราการแพทย์ไทยเดิม(แพทยศาสตร์สงเคราะห์ ฉบับอนุรักษ์) เล่มที่ 1 ฉบับชำระ พ.ศ.2550. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศุภนิพนธ์การพิมพ์; 2555
5. สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข ICD-10-TM บัญชีรหัสกลุ่มโรค อาการ และหัตถการด้านการแพทย์แผนไทย. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการโรงพิมพ์ องค์การ สงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์; 2558
6. Yang, D. H., et al. (2013). Association Rule Mining and Network Analysis in Oriental Medicine. PLOS ONE 8(3): e59241.
7. Xia, P., et al. (2020). Data Mining-Based Analysis of Chinese Medicinal Herb Formulae in Chronic Kidney Disease Treatment. Evid Based Complement Alternat Med 2020: 9719872.
8. Reanmongkol W, Itharat A, Bouking P. Evaluation of the anti-inflammatory, antinociceptive and antipyretic activities of the extracts from *Smilax corbularia* Kunth rhizomes in mice and rats (in vivo). Evaluation. 2007 Mar;29(1):59-67

9. Wu H, Wang Y, Zhang B, Li YL, Ren ZX, Huang JJ, Zhang ZQ, Lin ZJ, Zhang XM. *Smilax glabra* Roxb.: A Review of Its Traditional Usages, Phytochemical Constituents, Pharmacological Properties, and Clinical Applications. *Drug Design, Development and Therapy*. 2022 Jan 1:3621-43.
10. Na Takuathung M, Wongnoppavich A, Pitchakarn P, Panthong A, Khonsung P, Chiranthanut N, Soonthornchareonnon N, Sireeratawong S. Effects of wannachawee recipe with antipso-riatic activity on suppressing inflammatory cytokine production in hacat human keratinocytes. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*. 2017 Oct;2017.
11. Mukherjee PK, Mukherjee D, Maji AK, Rai S, Heinrich M. The sacred lotus (*Nelumbo nucifera*)–phytochemical and ther-apeutic profile. *Afr. J. Pharm. Pharmacol*. 2009 Apr;61(4):407-22.
12. Manohar D, Viswanatha GL, Nagesh S, Jain V, Shivaprasad HN. Ethnopharmacology of *Lepidium sativum* Linn (Brassicaceae): a review. *Int J Phytother Res*. 2012;2(1):1-7.
13. Ahmad A, Husain A, Mujeeb M, Khan SA, Najmi AK, Siddique NA, Damanhour ZA, Anwar F. A review on therapeutic potential of *Nigella sativa*: A miracle herb. *Asian Pacific journal of tropical biomedicine*. 2013 May 1;3(5):337-52.
14. กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก.พจนานุกรมคัมภีร์แพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2559. นนทบุรี: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ; 2560